

Borge Friis herylich Albert Schweitzer

Albert Schweitzer

FREDENS PROBLEM

Tale holdt ved
modtagelsen af Nobelfredsprisen i Oslo
den 4. november 1954

BRANNER OG KORCHS FORLAG

KØBENHAVN

1954

Oversat efter
forfatterens manuskript
af
BØRGE FRIIS

Fredens Problem

Som emne til det foredrag, som det paahviler mig at holde som modtager af Nobels Fredspris, har jeg valgt fredens problem, som det præsenterer sig i vor tid. Jeg mener hermed at handle i overensstemmelse med Fredsprisens højsindede stifter, der indgående beskæftigede sig med dette problem, saaledes som det tog sig ud i hans tid, og som ventede af sin gave, at den maatte anspore til stadig fornyet eftertanke om mulighederne til at fremme fredens sag.

Lad mig i mit foredrag indlede med en fremstilling af vor tids situation, saaledes som den aftegner sig efter de to tilbagelagte krige.

Statsmændene, der i forhandlingerne efter krigene formede verden, som vi kender den i dag, havde ikke nogen lykkelig hånd. De satte sig ikke for at skabe tilstande, der i sig selv rummede muligheden for en nogenlunde betryggende fremtid, men var først og fremmest optaget af at drage konsekvenser af sejrns kendsgerning og udnytte dem. Men om også de virkelig havde besiddet større indsigt, havde de ikke kunnet lade sig lede deraf, men maatte betragte sig selv som fuldbyrdere af de sejrende nationers vilje. De måtte ikke hengive sig til overvejelser i retning af en retfærdig og hensigtsmæssig udformning af tingenes tilstand. Tværtimod havde de travlt nok med at prøve at forhindre, at de allerværste ting skulle ske som følge af de sejrende nationers krav. Og dernæst måtte de bestræbe sig for, at sejrherrene gjorde de nødvendige gensidige indrømmelser, hvor deres meninger og interesser afveg fra hinanden.

Situationens uholdbarhed, som ikke blot de besejrede, men ogsaa sejrherrene nu erfarer, har sin egentlige årsag deri, at man ikke i tilstrækkelig grad har villet indrømme gyldigheden af den historiske håndgribelighed og den dermed sammenhængende retfærdighed og hensigtsmæssighed.

Europas historiske problem ligger forankret i den kendsgerning, at tidligere århundreders folkestammer, især siden folkevandringens tid, østfra trængte længere og længere frem mod vest og sydvest og med skiftende held tog land i besiddelse. Således skete det, at senere indvandrede stammer kom til at bo sammen med tidligere indvandrede.

I århundredernes forløb har der siden fundet en sammensmeltning sted af disse folk. Nye, temmelig ensartede statsdannelser grænser op til hinanden. Paa grund af denne udvikling opnås der fra den vestlige og mellemste del af Europa en i hovedsagen endelig tilstand. I det 19. århundrede finder denne proces sin afslutning.

I øst og sydøst er denne udvikling ikke nået så langt. Her kom de senere indvandrere nok til at bo side om side med den øvrige befolkning, men der fandt ingen sammensmeltning sted. Begge parter kan, hver for sig, gøre krav gældende på en relativ ret til jorden. Den ene kan anføre at være den ældste og talrigeste befolkning, den anden kan påberåbe sig sine fortjenester for landets udvikling. Den eneste praktiske løsning havde været, om de to elementer var naaet til enighed om - paa for begge parter vedkommende antagelige vilkår - at danne et fælles statsvæsen på samme jord. Men denne tilstand skulle de have opnået før 2. tredjedel af det 19. århundrede. Thi lige siden da finder en stadig tiltagende og skæbnesvanger udvikling sted i den nationale selvbevidsthed - en udvikling, der ikke mere tillader folkene at lade sig lede af de historiske kendsgerninger og af fornuften.

Således var den første verdenskrig en følge af forholdene i det østlige og sydøstlige Europa. Men ikke nok dermed: i den nyordning, som har fundet sted efter begge verdenskrigene, er der fremdeles stof til en kommende krig.

Stof til en fremtidig krig foreligger dér, hvor ved reorganisation af forholdene efter en krig de historiske konsekvenser ikke tages i betragtning og som følge deraf en saglig og retfærdig løsning ej tilstræbes, thi kun den i sig selv kan sikre en varig tilstand.

De historiske konsekvenser sætter man sig ud over, når man i det tilfælde, hvor to folk hver for sig og i samme grad har en af historien begrundet ret til eet og samme land, kun anerkender det ene folks ret dertil. Den lovlige hjemmel, som folkene i det omstridte område i Europa kan gøre gældende for besiddelsen af landet, er altid kun relativ. Thi begge er de jo indvandret i historisk tid.

En ignorering af den historiske konsekvens er det også, når man ved afgrænsningen af de nye statssamfund ikke lader de nationaløkonomiske realiteter vederfares retfærdighed. Denne fejl begår man, når man fastsætter en grænse således, at en havn derved mister sit naturlige opland, eller der oprettes en kunstig skillevæg mellem et område, der er rigt på råprodukter, og et andet, der er egnet og indrettet til disses forarbejdning. Ved denne fremgangsmaade opstaar der statssamfund, der ikke i tilstrækkelig grad kan være i besiddelse af økonomiske livsbetingelser.

Den værste måde at forse sig på mod retten af den historiske konsekvens, og iøvrigt mod enhver menneskelig retfærdighed er, når man berøver et folk retten til det land, som det bebor, således at det tvinges til at bosætte sig andetsteds. At sejrsmagterne ved afslutningen af den 2. verdenskrig besluttede sig til at udlevere mange hundrede tusinder af mennesker til denne skæbne, dertil under de hårdeste vilkår - det vidner om, hvor lidt de var sig opgaven om en betryggende og nogenlunde retfærdig nyordning af verdensforholdene bevidst.

Det er overordentligt betegnende for vor situation efter den 2. verdenskrig, at der efter denne ikke fulgte en fredsslutning. Kun i form af overenskomster, der havde karakter af våbenstilstandserklæringer, fandt krigen sin afslutning. Da vi ikke er i stand til at gennemføre en blot nogenlunde tilfredsstillende reformering af forholdene, må vi stille os tilfreds med de foreliggende våbenstilstandserklæringer, om hvilke ingen véd, hvad de bærer i deres skød.

Så meget om den situation, vi befinder os i.

Hvorledes melder nu fredens problem sig for os?

Dette problem er for så vidt af særskilt natur, som krigen - således som den kommer i betragtning i vore dage - er noget andet end man kender den fra tidligere tider. Den bliver udkæmpet med ulige større midler til at dræbe og ødelægge end det var tilfældet i tidligere tiders krige, og den er derfor også et langt større onde end man nogensinde har kendt til før.

I fordums tider kunne dette onde betragtes som noget, der tjente fremskridtet, måske endogså var nødvendigt for det. At mere dygtige folkeslag derigennem hævdede sig overfor mindre dygtige og således kom til at præge historiens gang, var dog et synspunkt, der kunne forsvares.

Til støtte for dette synspunkt kan som eksempel anføres, at der efter *Kyros'* sejr over Babylon i den nære Orient opstod et verdensrige med

en kultur, der var den tidligere overlegen, og at siden *Alexander den store's* sejr over perserne banede vejen for den græske kultur gennem landene fra Nilen til Indus. Men omvendt hændte det også, at en krig kunne have til følge, at en højtstående kultur blev fortrængt af en mindre højtstående. Dette skete, da araberne i løbet af det 7. og i begyndelsen af det 8. århundrede blev herrer i Persien, Lilleasien, Palæstina, Nordafrika og Spanien, hvor indtil da den græsk-romerske kultur havde hersket.

Det forholder sig vel altså således med krige, at de enten kan virke for eller imod fremskridtet.

Hvad den moderne krig angår, må man dog stille sig skeptisk til, om den kan bevirke et fremskridt. Hvad den i vore dage anretter af skade, tynger langt mere i vægtskålen end tidligere.

Det berører een på mærkelig måde, at man i slutningen af det 19. og i begyndelsen af det 20. århundrede mente at kunne vurdere den kendsgerning, at krigen nu føres med så enorme magtmidler, på en gunstig måde. Man gik ud fra, at afgørelsen ville falde meget hurtigere end i tidligere tider, og at man derfor kun behøvede at regne med kortvarige krige. Denne anskuelse gjaldt som noget selvfølgeligt.

Desuden gik man dengang ud fra, at krigens onder ville blive stærkt begrænset, idet man regnede med en fremskridende humanisering af krigsførelsen. Udgangspunkt for denne antagelse var de forpligtelser, som nationerne havde indgået som følge af Røde Kors-institutionens bestræbelser på Genfer Konventionen af 1864. De garanterede hinanden de såredes pasning og en human behandling af de øvrige krigsfanger. Derudover blev der stillet en vidtgående hensyntagen til civilbefolkningen i udsigt. Dermed var der opnået noget meget betydningsfuldt, som i de følgende krige skulle blive til gavn for hundrede tusinder. Men sammenlignet med det med de moderne midler til massakre og ødelæggelse så umådeligt øgede krigsonde var det så lidt, at man ikke i egentlig forstand kan tale om en humanisering af krigshandlingen.

Tilsammen tillod teorierne om en tilstundende krigs korte varighed og om dens gennemgribende humanisering, at man - da den endelig kom i 1914 - almindeligvis ikke tog den nær så alvorlig som det burde have været tilfældet. Man betragtede den som et tordenvejr, der rensede den politiske luft, og som en begivenhed, der vilde gøre ende på den kaprustning, som havde styrtet nationerne i gæld.

Jævnside med ubetænksomme ytringer, der for en eller anden ventet fordels skyld bifaldt krigen, hørte man også den mere alvorlige og noble anskuelse udtalt, at denne krig skulle og måtte blive den sidste. Mange brave soldater drog dengang i felten med den overbevisning, at de kæmpede for en kommende tid uden krige.

Både i denne og den i 1939 udbredte krig viste disse teorier sig at være aldeles forkerte. I begge krigene blev der i årevis kæmpet og ødelagt på den mest inhumane måde. Derudover blev katastroferne yderligere potenseret ved, at det ikke blot var to nationer, der stod overfor hinanden, som det var tilfældet i krigen 1870, men at det drejede sig om to store grupper af nationer. Det var altså en stor del af menneskeheden, der var ramt.

Da det er åbenbart, hvor frygteligt et onde en krig er i vor tid, må intet lades uforsøgt for at forhindre den. Særlig må det også ske af en etisk grund. Vi har i de sidste to krige gjort os skyldige i frygtelige umenneskeligheder og ville i en kommende krig fortsætte dermed. Men det må ikke ske.

Lad os vove at se tingene an som de er. Der er sket det, at mennesket er blevet til overmenneske. Dets overmenneskelighed består i, at det i kraft af sin tilkæmpede viden og kunnen ikke blot råder over legemets fysiske styrke, men også hersker over og benytter sig af kræfter, der findes i naturen. Som menneske kunne det, når det gjaldt om at dræbe på afstand, kun anvende den legemlige kraft, som skulle til for at spænde buen for at få pilen sendt af sted. Som overmenneske når det dertil, at det kan drage nytte af den energi, der i en dertil opfundet mekanisme frigøres ved hastig forbrænding af en bestemt sammenblanding af kemiske stoffer. Derved opnår det at kunne benytte et langt mere virkningsfuldt projektil og udsende det på en langt større afstand.

Imidlertid lider overmennesket af en skæbnesvanger åndelig brist. Det ser sig ikke i besiddelse af en overmenneskelig fornuft, der svarer til dets overmenneskelige magt. Men det trænger til denne fornuft for udelukkende at gøre brug af de erobrede naturkræfter til virkeliggørelse af det, som er nyttigt og godt, men ikke også til at dræbe og ødelægge. Derfor har dette væsens tilkæmpede viden og kunnen bragt det mere ulykke end lykke.

Betegnende er i så henseende, at overmenneskets første store opdagelse, opdagelsen af den ved hastig forbrænding opstående eksplosions-

kraft, til at begynde med kun øjnede som middel til at dræbe på afstand.

Luftens erobring ved hjælp af forbrændingsmotoren betød et stort fremskridt. Men øjeblikkeligt udnyttedes dette som en mulighed til at dræbe og ødelægge fra højden. Derved bliver det nu til overflod klart, hvad man før ikke rigtigt ville indrømme overfor sig selv, at overmennesket i samme grad, som dets magt tager til, mere og mere bliver til et ynkeligt menneskevæsen. For ikke helt og holdent at være udleveret til intetgørelsen fra luften, må det ligesom dyrene på marken skjule sig i jorden. Samtidig må det affinde sig med, at en hidtil ufattelig ødelæggelse af værdier vil finde sted.

Endelig følger endnu en opdagelse: kendskabet til de umådelige ved atomspaltning frigjorte kræfter og deres anvendelse. Men efter nogen tids forløb viser det sig, at den ødelæggende kraft af en bombe af denne art når op til det uberegnelige - og at allerede stort anlagte forsøg med denne kan afstedkomme katastrofer, der truer menneskehedens eksistens. Først nu giver uhyggen i vor tilværelse sig fuldstændigt til kende - og spørgsmålet om, hvad der skal blive af os, er uafviseligt.

Men hvad der væsentligst bør nå ind til vor bevidsthed - og burde have været det for længe siden - er dette, at vi som overmennesker til lige er blevet til umennesker. Vi har ladet det ske, at der i krigene blev udryddet et utal af mennesker - i den 2. verdenskrig var det næsten 20 millioner - og vi har ladet det ske, at atombomben tilintetgjorde hele byer med deres indbyggere og at brandbomber lod mennesker blive til brændende fakler. Vi tog disse hændelser til efterretning via radioen eller pressen og bedømte dem efter, om de nu kom vor egen folkegruppe eller fjendens tilgode. Naar vi indrømmede overfor os selv, at disse hændelser var et udslag af umenneskelighed, så beroligede vi os straks med, at vi på grund af krigens kendsgerning var fordømt til at måtte lade det ske. Idet vi således uden videre hengiver os til denne skæbne, gør vi os selv skyldige i umenneskelighed.

Den erkendelse vi idag har brug for mere end nogen anden, går ud på, at vi alle tilsammen har gjort os skyldige i umenneskelighed. Denne frygtelige fælles oplevelse må ruske os op til at ville og håbe alt af en tid, hvor der ikke mere er krige til.

Denne villen og håben kan kun hige efter, at vi gennem en ny ånd

opnår den højere fornuft, der afholder os fra hin ulyksalige anvendelse af den os til rådighed stående magt.

Den første, der vovede at gøre rent etiske betragtninger gældende overfor krigen og kræve en af etisk vilje ledet højere fornuft, var den store humanist *Erasmus fra Rotterdam* (ca. 1466-1536). Han gjorde det i sit i 1517 trykte skrift *Querela Pacis* (Fredens klage), hvor han lader freden optræde som talende person.

Erasmus fandt kun få efterfølgere på sin vej. At forvente noget for fredens sag som resultatet af en etisk nødvendighed, anså man for utopi. Også *Immanuel Kant* (1724-1804) var af denne anskuelse. I sit skrift *Zum ewigen Frieden* fra 1795 og i andre publikationer, hvor han kommer ind på fredens problem, bygger han for fredens virkeliggørelse sin tillid kun på den mulighed, at en folkeret, ifølge hvilken en international voldgiftsret er bestemmende i stridsspørgsmål nationerne imellem, opnår en stadig større autoritet. Denne skal grundlægges på en stadig voksende ærefrygt, som man - som følge af rent praktiske overvejelser - efterhånden vil vise overfor retten som sådan. Stadigvæk betoner Kant, at man ikke bør anføre etiske grunde for folkeforbundets idé, men bør betragte den som et anliggende, der har med retsbevidsthedens højnelse at gøre. Han mener, at denne højnelse vil finde sted som et fremskridt i sig selv. Efter hans opfattelse vil naturen, denne »store kunstnerinde«, gennem historiens forløb og krigenes elendighed kunne få menneskene til - omend ganske langsomt og i løbet af et meget langt tidsrum - at enes om at etablere en folkeret, som virkelig kunne hjemle en varig fred.

Et nogenlunde klart udkast til et folkeforbund med voldgiftsmæssige beføjelser blev for første gang udformet af *Sully* (1559-1641) i dennes memoirer. Sully var kong Henrik IV. af Frankrigs ven og minister. På udførlig måde blev folkeforbundstanken i det 18. århundrede behandlet af *Abbé Castel de Saint-Pierre* (1658-1743) i tre skrifter, blandt hvilke det betydeligste bærer titlen *Projet de Paix perpétuelle entre les souverains Chrétiens*. Kant havde kendskab til de heri fremførte tanker, som sandsynligvis skyldes et i 1761 offentliggjort skrift af Jean Jacques Rousseau, hvor denne bringer disse tanker i sammendrag.

I dag er vi i stand til at kunne tale af erfaring om Folkeforbundet i Genève og om de Forenede Nationers Organisation (UNO).

Institutioner af denne art kan udrette betydelige ting, idet de søger at mægle i de opstående stridigheder, tager initiativet til beslutninger om

landenes fælles aktioner og yder mange andre af den slags værdifulde tjenester, når som helst det er aktuelt. En af de største bedrifter af Folkeforbundet i Genève er det i 1922 oprettede internationale pas for de personer, der på grund af krig er blevet statsløse. I hvilken situation havde disse mennesker mon befundet sig, hvis Folkeforbundet i Genève, tilskyndet dertil af *Fridtjof Nansen*, ikke havde virket for dette erstatningspas! Hvorledes ville det være gået flygtningene og de fordrevne efter den 2. verdenskrig, hvis UNO ikke havde eksisteret og kunnet tage sig af dem!

Men disse to institutioner har ikke kunnet give os fredens tilstand. Deres bestræbelser måtte blive forgæves, fordi de blev gjort i en verden, hvor der ikke fandtes et sindelag til virkeliggørelse af freden. Som juridiske institutioner kunne de ikke opnå det. Kun den etisk tænkende ånd er i stand dertil. Kant tog fejl, når han for sit fredsarbejde mente at kunne undvære denne ånd. Det er den vej, som han ikke ville gå, der må betrædes.

Desuden råder vi jo slet ikke over den meget, meget lange tid, som Kant regnede med, at freden skulle bruge til sin udvikling. Vor tids krige er tilintetgørelseskrige - og ikke de krige, som han gik ud fra. Der må snarest tages fat på og ydes noget virkeligt afgørende for fredens sag. Og også dette er alene ånden i stand til.

Men kan ånden virkelig udrette, hvad vi i vor nød må tiltro den?

Man må ikke tro for ringe om sin kraft. Det er jo den, der ligger til grund for menneskehedens historie. Den bevirker humanitetens sindelag, hvorfra alt fremskridt til menneskets højere tilværelsesform stammer. I humanitetens sindelag er vi os selv tro; i denne er vi i stand til at være skabende. I inhumanitetens sindelag er vi utro imod os selv og dermed udleveret alle vildfarelserne.

Hvilken magt ånden kan bringe det til, blev åbenbart i løbet af det 17. og 18. århundrede. Den førte dengang de nationer i Europa, i hvilke den fandtes, ud af middelalderen, idet den gjorde ende på overtroen, hekseprocesserne, torturen og adskillige andre grusomheder og dårs kabers. Det gamle erstattede den med det nye - en kendsgerning, der gang på gang kan få den, som forfølger disse begivenheder, til at betages. Hvad vi nogensinde har besiddet eller endnu besidder i retning af sand og inderlig kultur, går tilbage til hin åndens virksomhed.

I den følgende tid har den sat en del af sin kraft til - først og fremmest, fordi den ikke kunne begrunde sit etiske væsen i den verdenserkendelse, som fremgik af den naturvidenskabelige forskning. En anden ånd har afløst den - en ånd, der ikke var klar over vejen, der fører menneskeheden fremad, og som kun rådede over lavere rettede idealer. Men nu må den sande ånd atter overtage føringen, hvis vi ikke skal gå til grunde. Atter må den udrette et under - ligesom dengang, da den førte de europæiske folk ud af middelalderen, men et endnu større under end dengang.

Ånden er ikke død. Den lever i det skjulte. Og den har overvundet en ikke til sit etiske væsen svarende, men videnskabeligt begrundet, verdenserkendelse. Det er gået op for den, at den ikke kan bygge på andet end menneskets egentlige væsen. Den vundne uafhængighed af verdenserkendelsen viser sig at være en gevinst.

Endvidere er den nået frem til den erkendelse, at medfølelsen, i hvilken etiken bundes, kun har den rette dybde og bredde, når den ikke alene tager sigte på menneskene, men omfatter alle levende væsener. Ved siden af den hidtidige etik, der savner den sidste dybde og bredde og overbevisningskraft, er nu etiken om ærefrygt for livet trådt frem og finder anerkendelse.

Vi vover atter at henvende os til hele mennesket, d. v. s. til dets tænkning og dets følelsesliv, og tilskynde det til at lære sig selv at kende og til at være sig selv tro. Vi vil atter sætte vor lid til det, som rummes i dets væsen. Erfaringerne, som vi gør, bestyrker os deri.

I året 1950 udkom en bog med titelen *Dokumente der Menschlichkeit*. Udgiverne er en række universitetslærere i Göttingen, som havde været nogle af ofrene i den frygtelige massefordrivelse af tyskerne fra landene i øst i året 1945. På jævn måde lader udgiverne flygtningene fortælle om, hvorledes de midt i al deres elendighed blev opmuntret og venligt behandlet af mennesker, der tilhørte de nationer, som ellers var dem fjendtligt sindet, og af hvilke man derfor kunne have ventet sig noget helt andet. Næppe har jeg nogensinde læst en bog med en sådan bevægelse. Den kan give dem, der har sat deres tro til på menneskeheden, troen tilbage.

Fredens komme eller udeblivelse afhænger af det, der kommer til udvikling i de enkelte menneskers og dermed i folkenes sind. Dette gælder måske mere end nogensinde i vor tid. Erasmus, Sully, Abbé Castel de

Saint-Pierre og andre, der tidligere har beskæftiget sig med fredens anliggender, havde ikke at gøre med nationer, men med fyrster. Deres bestræbelser gik ud på at bevæge disse til at grundlægge en over-national myndighed med voldgiftsretslige beføjelser, som skulle bilægge de imellem dem opstående stridigheder. Som den første skuer Kant - i sin bog *Zum ewigen Frieden* - ud mod den tid, hvor folkene regerer sig selv og derfor selv må tage sig af problemet om fredens bevarelse. Han vurderer det som et fremskridt. Efter hans mening vil folkene i større grad end fyrsterne føle sig foranlediget til at opretholde freden, idet det er dem, der må bære alle krigens byrder.

Tiden er nu kommen, hvor de regerende bør betragte sig selv som fuldbyrdere af folkets vilje. Men Kants anskuelse om folkets naturlige kærlighed til freden har ikke bekræftet sig. Folkets vilje, som udtrykker majoritetens vilje, har ikke kunnet undgå farerne: at være ubestandig, at fjerne sig fra den rette fornuft på grund af lidenskabelighed og at flygte fra den rette ansvarsbevidsthed. Nationalisme af værste art har drevet sit spil under begge krige og kan for tiden gælde som den største hemsko i en mellem folkene udviklende forståelse.

Denne nationalisme lader sig kun fortrænge derved, at der atter opstår et humanitært sindelag menneskene imellem og at dette på naturlig måde og med stærke idealer indgår i folkenes bevidsthed.

Megen skadelig nationalisme kan man også møde ude i verden, især i folkeslag, der tidligere - i kolonierne - levede under de hvides formynderskab, men senere blev selvstændige. Disse står i fare for som eneste ideal at besidde deres nationalisme. Derved er i adskillige egne den hidtil bestående fred truet.

Også disse folk kan kun gennem et humanitært sindelag sætte sig ud over deres nationalisme. Men hvorledes skal denne forvandling komme i stand? Når ånden bliver mægtig i os og fører os tilbage fra den overfladiske kultur til den af det humanitære sind betingede indre kultur, vil den igennem os bevirke denne forvandling. Alle mennesker, også de primitive og halvciviliserede, rummer i sig selv i deres egenskab som medfølende væsener evnen til det humanitære sind. Den er dem givet som et brændstof, der venter på at blive antændt af flammen.

I en række lande, der er nået til en vis kultur, er tanken om, at der engang må komme et fredens rige, nået til udfoldelse. I Palæstina optræder den for første gang hos profeten Amos i det 8. århundrede f. Kr.

og forvandles senere i den jødiske og den kristelige religion til håbet om Gudsriget. Denne idé hører den lære til, som repræsenteres af Kinas store tænkere *Lao Tse* og *Kung Tse* i det 6. århundrede f. Kr., *Mi Tse* i det 5. og *Meng Tse* i det 4. århundrede, samt disses disciple. Man finder den også hos *Leo Tolstoj* (1828—1910) og hos andre europæiske tænkere. Den blev anset for en utopi. Men i dag ligger det sådan, at den på en eller anden måde må blive til virkelighed, hvis menneskeheden ikke skal gå under.

Jeg er mig bevidst ikke at have bragt væsentligt nyt i det, jeg har sagt om fredens problem. Jeg bekender mig til den overbevisning, at løsningen består i, at vi forkaster krigen af en etisk grund — nemlig den: at krigen lader os blive skyldige i umenneskelighed. Allerede Erasmus fra Rotterdam og enkelte andre efter ham har forkyndt dette som den sandhed, det gjaldt om at indse.

Det eneste, som jeg vover at gøre krav på for mig selv, er en gennem min tænkning med denne sandhed knyttet forvisning om, at ånden formår at vække et etisk sindelag til live. I denne forvisning forkynder jeg det, i håbet om, at dette sindelag måtte kunne bidrage til, at det ikke vil blive forkastet som en sandhed, der nok tager sig godt ud i ord, men ikke kommer i betragtning for virkeligheden. Adskillige sandheder har i lang tid ikke været — eller overhovedet ikke kunnet blive — virksomme, alene af den grund, at muligheden for, at de kunne blive til virkelighed, ikke blev taget i betragtning.

Kun i samme grad, som der gennem ånden fremgår et fredens sindelag, kan de til opretholdelse af freden skabte institutioner præstere, hvad der forlanges og ventes af dem.

Endnu lever vi en fredløshedens tid. Endnu må den ene nation føle sig truet af den anden. Endnu må der indrømmes alle nationer en ret til at holde sig parat til at forsvare sig selv ved hjælp af de frygtelige midler, vi råder over.

I denne tid skuer vi ud efter et første tegn til, at den ånd, som vi må betro os til, virker. Det kan kun bestå i, at folkene gør en begyndelse til atter så vidt muligt at gøre godt igen, hvad de har forvoldt hinanden under sidste krig. Hundrede tusinder af fanger og deporterede venter på endelig at måtte få lov til at vende hjem igen. Vilkårligt dømte i det

fremmede håber på at blive frifundet — for slet ikke at tale om utallige andre uretfærdigheder imod enkeltpersoner, der venter på oprejsning.

I alle de menneskers navn, der arbejder for fredens sag, vover jeg at bede nationerne om at gøre dette første skridt på den nye vej. Ingen giver derved noget bort af deres værdighed, ingen mister derved noget af den magt, som de skønner nødvendig til deres selvopholdelse.

Gør man således en begyndelse med at likvidere den bag os beliggende grufulde krig, kan der atter opstå lidt tillid folkene imellem. Tillid er i alle foretagender den store driftskapital, uden hvilken intet nyttigt værk kan bestå. Den skaber på alle områder betingelserne for frugtbar udvikling.

I den således skabte atmosfære af gensidig tillid kan så den fornuftige planlægning af problemerne, således som disse er opstået af de to krige, påbegyndes.

Jeg tror hermed at have givet udtryk for tanker og forhåbninger fra millioner af mennesker, der under vore himmelstrøg lever i ængstelse for freden. Måtte mine ord, om de når ud til dem, der på den anden side af jerntæppet lever i den samme ængstelse som vi, blive optaget i den betydning, de vil lægge deri.

Måtte de, der styrer folkenes skæbne, bestræbe sig for at undgå alt, som kan gøre den situation, vi befinder os i, endnu vanskeligere og endnu farligere. Måtte de lægge sig apostelen Paulus' smukke ord på sinde: »Dersom det er muligt, da holder fred med alle mennesker!« Det gælder ikke blot den enkelte, men også folkene. Måtte de i deres bestræbelser for fredens bevarelse tilsammen gå til det muliges yderste grænse, så der levnes ånden tid til at vokse sig stærk og til at virke.